

KONGL. MAJ:TS OCH RIKETS KAMMARKOLLEGIET

UNDERDÅNIGA UTLÅTANDE

ÖFVER

JORDBRUKSLÄGENHETSKOMITÉNS DEN 23 NOVEMBER 1892
AFGIFNA FÖRSLAG TILL STYCKNING OCH FÖRSÄLJNING
AF VISSA JORDBRUKSDOMÄNER M. M.

STOCKHOLM
ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBLAG.
1894.

Till KONUNGEN.

På Riksdagens i underdånig skrifvelse den 14 Maj 1891 gjorda anhållan, att Eders Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke genom statsmagternas försorg tillfälle kunde beredas för obemedlade och mindre bemedlade att på lämpliga vilkor bilda egna jordbruk, hufvud-

sakligen å inom landet ännu befintliga stora odlingsbara utmarker, har Eders Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 25 derpåföljde September uppdragit åt en komité att åvägabringa utredning i berörda hänseende, dervid komitén skulle hafva att taga i öfvervägande, ej mindre i hvilken mån och under hvilka vilkor upplåtelse af jord från kronans egendom kunde för befordrande af det af Riksdagen angifna syftemål ega rum, än äfven huruvida berörda syftemål kunde genom ändring i gällande lagstiftning eller på annat sätt befrämjas. Denna komité — jordbrukslägenhetskomitén kallad — har till en början den 5 Mars 1892 afgifvit ett af motiv åtföljdt förslag till lag angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring och sedermera, efter avslutade arbeten, med underdånig skrifvelse den 23 November sistnämnda år till Eders Kongl. Maj:t öfverlemnadt ytterligare ett betänkande, innefattande förslag dels till styckning och försäljning af vissa jordbruksdomäner, dels till torrläggning på statens bekostnad af vissa till odling tjenliga sankmarker för att vinna tillfälle till upplåtelse derå af mindre jordbrukslägenheter och dels till upplåtelse af odlingslägenheter å lämpliga trakter inom Vesterbottens och Norrbottens län. Sedan öfver sistberörda betänkande Domänstyrelsen, efter att hafva från Eders Kongl. Maj:t:s Befallningshafvande i rikets samtliga län inhemtat yttranden, den 9 nästlidne Juni afgifvit infordradt underdånigt utlåtande, har Kammarkollegium genom bilagda nådiga remiss den 15 September innevarande år fått sig anbefaldt att till Eders Kongl. Maj:t inkomma med underdånigt utlåtande öfver samma betänkande i de delar, som beröra ämnen, hvilka utgöra föremål för Kollegii embetsförvaltning; och får Kollegium med anledning häraf i underdånighet anföra följande:

Enligt angifna begränsning af det nådigst lemnade uppdraget torde det icke tillkomma Kollegium att uttala sig öfver de i nu föreliggande betänkande innefattade förslag vare sig till styckning och försäljning af vissa jordbruksdomäner eller till torrläggning på statens bekostnad af vissa till odling tjenliga sankmarker. I afseende på förstnämnda förslag har dock Kollegium, som gemensamt med Domänstyrelsen den 8 November 1892 afgifvit underdånigt utlåtande öfver komiténs förslag till lag angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, trots sig böra framhålla, att när mark, som för föryttring till enskild person genom någon jordstyckningsåtgärd afskiljes från kronan tillhörig domän, får mantal sig åsatt, sådan egendom synes böra, i öfverensstämmelse med hvad som stadgas i nådiga brefvet den 29 Maj 1874 och Kollegii derpå grundade cirkulär den 14 påföljde Augusti angående försäljning af åtskilliga mindre kronolägenheter, försäljas

utan förbehåll af någon kronotionde eller sådan grundränta, som utgår endast af kronoskatteegendomar, äfvensom i jordeboken upptagas under titel »utsockne eller allmänt frälse» och för betecknande af denna sin natur få sig påförd ränta till kronan i likhet med andra frälsehemman i orten.

I det tredje af komiténs ofvannämnda förslag — eller angående upplåtelse af odlingslägenheter å lämpliga trakter inom Vesterbottens och Norrbottens län — beröras deremot ämnen, med hvilka Kollegium, enligt den för Kollegium gällande nådiga instruktion, har att taga befattning; och åligger det alltså Kollegium att till granskning upptaga detta förslag. Det har af komitéen sammanfattats i följande punkter:

1:o) att i Norr- och Vesterbottens län upplåtelse af enstaka lägenheter inom kronans område icke måtte tillåtas utöfver hvad som redan stadgats om anläggande af skogstorp i Norrbottens län eller der sådan upplåtelse ofvan odlingsgränsen icke påkallas af hänsyn till åtgärder för samfärdselns främjande;

2:o) att tillstånd till nybyggesanläggningar enligt hittills gällande författningar å öfverloppsmarkerna inom Norrbottens län tills vidare och intill dess sig visat, huruvida det sätt för kolonisation, som komitéen föreslår, kommer att visa sig lämpligt och ändamålsenligt, icke heller måtte beviljas;

3:o) att tillfälle till upplåtelse af odlingslägenheter deremot måtte beredas å sådana inom kronoparkerna, öfverloppsmarkerna eller andra kronan tillhöriga, nedom odlingsgränsen i Norrbottens och Vesterbottens län belägna områden, der i närheten af befintliga eller beslutade kommunikationsleder ett flertal invid hvarandra liggande lägenheter anses med fördel kunna till enskilda upplåtas;

4:o) att i främsta rummet härtill böra användas sådana sankmarker, som efter torrläggning väl lämpa sig för odling af gräs eller säd;

5:o) att förslag om upplåtelse af mark för sådant ändamål må kunna väckas såväl af Domänstyrelsen och Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande som af vederbörande kommunalnämnder, hvilka senare skulle till Befallningshafvanden sitt förslag ingifva;

6:o) att, der ej Domänstyrelsen sjelf väckt förslaget, detsamma skall till nämnde styrelse ingifvas;

7:o) att, om Domänstyrelsen ur synpunkten af statens skogsvård förklarar hinder möta för upplåtelsen, frågan derom må förfalla, derest ej med hänsyn till upplåtelsens större betydelse för ortens kolonisation Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anser sig böra hänvisa saken till

Eders Kongl. Maj:ts pröfning, dervid anmälan härom bör vara åtföljd af utlåtande från nedan omförmälda nämnd;

8:o) att, der Domänstyrelsen sjelf väckt förslag om upplåtelse eller utaf denna styrelse eller af Eders Kongl. Maj:t varder förklaradt, att hinder för den ifrågasatta upplåtelsen ej möter, förslaget derom bör, derest detsamma tillstyrkes af nämnden, åtföljdt af erforderlig utredning underställas Eders Kongl. Maj:ts pröfning;

9:o) att för hvart och ett af ifrågavarande båda län måtte tillsättas en särskild nämnd, bestående af landshöfdingen eller, vid hans förfall eller i hans frånvaro, af landskamereraren, såsom ordförande, jemte landtbruksingeniör samt en af landstinget och en af hushållningssällskapet för länet i dess helhet eller för del deraf vald person, såsom ledamöter, med för sistnämnda ledamöter utsedde suppleanter;

10:o) att denna nämnd skall dels afgifva utlåtande i sådan Eders Kongl. Maj:t understäld fråga om upplåtelse af lägenheter, der Domänstyrelsen ur skogsvårdens synpunkt ansett upplåtelse icke böra ega rum, dels ock med anledning af väckt förslag om dylik upplåtelse, framställt af Domänstyrelsen eller mot hvilket denna styrelse ej haft något att erinra eller med afseende hvarå Eders Kongl. Maj:t efter hemställan enligt föregående mom. förklarar hinder icke möta för upplåtelsen, åvägabringa utredning och afgifva utlåtande, ej mindre om den föreslagna markens lämplighet för ändamålet i fråga och om den sannolika kostnaden för densammas beredande till odling, vare sig genom torrläggning, derest sådan erfordras, eller på annat sätt, än äfven om andra förhållanden, som på frågans bedömande kunna inverka;

11:o) att i de fall, der Eders Kongl. Maj:t funne skäl medgifva upplåtelse af mark för anläggande af jordbrukslägenheter, kostnaden för möjligen erforderlig torrläggning af marken, så vidt den afser hufvudaflopp och större kanaler, men ej egentlig dikning, skulle liksom kostnaden för nämndens resor, för biträde åt densamma och för de utredningar, som af nämnden uppgjordes, af statsmedel bestridas;

12:o) att dylik torrläggning borde ske genom dess upplåtande på entreprenad mot stäld säkerhet och arbetets behöriga verkställande af nämnden eller någon dess ledamot öfvervakas;

13:o) att, sedan marken kommit i sådant skick, att den kunde till enskilde för odling och bebyggande upplåtas, nämnden borde fördela densamma i lämpliga lotter, innehållande för en hvar högst 15 hektar till odling af gräs eller säd lämplig mark, samt dessa lotter till enskilde personer upplåta;

14:o) att till hvarje sådan lott dessutom skulle läggas ett område

af högst 35 hektar kronan tillhörig utmark, så nära lotten belägen, som lämpligen läte sig göra, och afsedd för lägenhetsinnehafvarens husbehof af virke och vedbrand samt till mulbete, i hvilket område således ej skulle inräknas kala berg och öppna vatten;

15:o) att deremot ingen annan rätt till bete eller skogsfångst å kronans mark skulle lägenhetsinnehafvaren tillkomma, än att han för första uppsättningen af för lägenheten erforderliga byggnader egde att å kronans skog erhålla utsyning af behöfligt och lämpligt virke;

16:o) att lägenhetsinnehafvaren derjemte af statsmedel skulle erhålla ett belopp af 300 till 500 kronor, till hjälp vid lägenhetens bebyggande och uppodling enligt nämndens, med afseende å de olika lägenheternas storlek och belägenhet, derom meddelade bestämmelser;

17:o) att detta penningeunderstöd skulle få lyftas antingen genast vid lägenhetens tillträdande mot stäld, af nämnden godkänd säkerhet för beloppets återgåldande, derest innehafvaren ej inom viss tid från tillträdet på nöjaktigt sätt fullgjort honom förelagd odlings- och byggnadsskyldighet, eller ock när sådan byggnads- och odlingskyldighet blifvit enligt nämndens vitsord fullgjord;

18:o) att lägenheterna skulle upplåtas tills vidare endast med nyttjanderätt, utan någon afgift och med rätt för innehafvaren att under 15 år vara fri från skatt till kronan för lägenheten och från andra allmänna utlagor och onera, men med vilkor att denna besittningsrätt utan ersättning för någon byggnad eller odling skulle vara förverkad, derest innehafvaren ej inom förelagd tid och på föreskrifvet sätt fullgjort ofvan berörda byggnads- och odlingskyldighet eller han under frihetsåren befunnes på mera anmärkningsvärdt sätt vauvårda byggnaderna eller försumma lägenhetens skötsel;

19:o) att anmälan om dylik vanvård eller försummelse borde, der anledning dertill förefunnes, af nämnden göras hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som skulle ega att efter vederbörandes hörande deröfver meddela beslut, samt att, om någon lägenhetsinnehafvare blefve på dylik grund från sin lägenhet genom laga kraftvunnet beslut skild, nämnden skulle ega att lägenheten till annan person upplåta på de vilkor nämnden funne skäl föreskrifva;

20:o) att, sedan frihetsåren gått till ända eller dessförinnan, om innehafvaren sådant påyrkade, lägenheten borde efter de grunder, som gälla för skattläggning inom lappmarken, åsättas visst hemmantal och, derest stadgad byggnads- och odlingskyldighet då befunnes vara fullgjord och vidmakthållen, till skatte med full eganderätt för innehafvaren

omföras, dock endast med den rätt till skogen, som i Kongl. förordningen den 29 Juni 1866 medgifves;

21:o) att nämnden vid val af de personer, som kunde till erhållande af lägenheter sig anmäla, borde dertill antaga svenska medborgare och i främsta rummet sådana, som, i öfrigt lämplige, varit vid torrlägningsarbetet sysselsatta och dervid visat flit, ordentlighet och sparsamhet;

22:o) att sådana företag, som komitén nu ifrågasatt, åtminstone till en början och till dess erfarenheten visat, om och i hvad mån ett dylikt förfaringssätt kunde visa sig ändamålsenligt och kostnaderna därför kunnat närmare utrönas, icke måtte ega rum i allt för stor utsträckning, utan inskränkas till några för ändamålet särskildt lämpade trakter;

23:o) att emellertid början med torrlägningsföretagen borde göras, så snart den i Norrland för jernvägsanläggningar nu använda arbetsstyrka kommer att i någon större mån minskas, så att dessa vid traktens klimat och förhållande vanda arbetare måtte kunna först för torrlägningsarbetena och sedan för kolonisationen vara att påräkna;

24:o) att sådana förändringar i reglementena för de allmänningar, som finnas inom åtskilliga socknar i Norrbottens län, måtte vidtagas, att de anslag för kommunala behof, som af allmänningarnes afkastning utgå, utan särskildt tillskott må tillgodokomma icke blott såsom hittills de icke jordegande medlemmarne i kommunen, utan äfven de jordegare, hvilka icke hafva del i allmänningarne; samt

25:o) att, derest Eders Kongl. Maj:t skulle i nåder gilla hvad komitén sålunda föreslagit, Eders Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen göra framställning om rätt för Eders Kongl. Maj:t att på ifrågasatt sätt göra upplåtelse till enskilda af kronans mark i de båda nordligaste länen samt om ett årligt anslag för ändamålet, hvilket anslag åtminstone till en början torde kunna begränsas till 100,000 kronor.

Under det komitén med sitt förslag till lag om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring afsett att för obemedlade och mindre bemedlade underlätta bildandet af egna jordbruk, såvidt sådant genom ändring i gällande lagstiftning låte sig göra, har komitén uti sitt senaste betänkande i samma syfte föreslagit mera direkta åtgärder, för hvilkas genomförande beräknats tillskott af statsmedel i ganska stor omfattning.

Det berättigade och erkännansvärda i sträfvandet att på förstnämnda sätt söka hjälpa den mindre bemedlade till ett sjelfständigt jordbruk lärer väl ligga i öppen dag, hvaremot krafvet på statens medverkan i den senare formen kan till sin riktighet åtminstone sättas i tvifvel. I allt fall synes ett förslag, som, i likhet med särskildt komiténs ofvan återgifna, ställer så stora anspråk på statskassan, hafva bort föregås af en utredning, som ådagalade, att i vårt land öfverhufvud några större svårigheter mött att, utan statsmakternas mellankomst, bilda små jordbruk. En dylik utredning, som emellertid icke på grund af någon uttrycklig föreskrift i åberopade nådiga bref den 25 September 1891 kan anses hafva ålegat komitén, är det icke möjligt för Kollegium att, åtminstone utan större tidsutdrägt, åstadkomma. Ett mindre bidrag dertill, hemtadt från hit insända förteckningar öfver för alltid eller på viss tid beviljade afsöndringar från i enskild ego befintlig jord, har dock Kollegium ansett sig böra lemna, dervid Kollegium inskränkt sina undersökningar till rikets fem nordligaste län, enär i allmänhet endast dessa utgjort föremål för kolonisationsplanen. Af berörda förteckningar har Kollegium för tioårsperioden 1883—1892 gjort nedanstående sammandrag, som utvisar antalet och arealen af under den tiden afsöndrade lägenheter, men mot hvilket sammandrag bör anmärkas, att i följd af bristande fullständighet hos förteckningarna uppgift å areal icke kunnat meddelas beträffande Vesternorrlands län samt rörande Jemtlands län endast med afseende på 24 af de 39 under perioden derstädes beviljade afsöndringar:

Län.	Antal afsöndringar				Areal	
	för alltid.	på viss tid.	summa.	medeltal årligen.	summa hektar.	medeltal årligen hektar.
Gefleborgs	1,829	2	1,831	183	5,249,0938	525
Vesternorrlands ...	55	0	55	5	—	—
Jemtlands	36	3	39	4	272,9749	27
Vesterbottens ...	380	1	381	38	3,536,0360	353
Norrbottnens	897	15	912	91	2,810,2529	281
Summa	3,197	21	3,218	321		

Denna tablå, hvares fullständighet äfven i andra än redan anmärkta afseenden kan betvivlas, utvisar, att i förenämnda län under hvart och ett af åren 1883—1892 i medeltal afsöndrats 321 lägenheter, af hvilka det ojemförligt största antalet kommer på Gefleborgs län med 183, hvarefter närmast i ordningen följa Norrbottens och Vesterbottens län med respektive 91 och 38. Naturligt är, att dessa lägenheter varit af mycket vexlande storlek, äfvensom att de tagits i anspråk för olika ändamål; och, enligt hvad jordafsöndringsförteckningarna föranleda, utgöres särskildt en del af dem af skogsmark, hvilken knappast under den närmaste tiden torde blifva föremål för något jordbruk. Hvad tablån emellertid icke visar är, huruvida benägenheten att bilda egna jordbruk varit större, än som betecknas af de i tablån upptagna, icke så synnerligen höga siffror, och, om detta varit händelsen, af hvilka eller hvilka anledningar någon jordupplåtelse icke kommit till stånd. Det är en dylik undersökning, som, enligt Kollegii mening, borde hafva företagits, innan förslag framstälts att med statsmedel bereda enskilde personer egna jordbruk.

Förutsatt emellertid att, för vinnande af nämnda mål, statens mellankomst är af omständigheterna påkallad, så torde vidare kunna ifrågasättas, om de ganska betydande statsutgifter, som måste blifva förbundna med genomförandet af komiténs ofvan intagna förslag, kunna antagas blifva till något varaktigt gagn för dem hjulpen afser. Komiténs sjelf (sid. 23) håller visserligen före, att »gynnsamma vilkor vid upplåtelse af mark åt mindre jordbrukare skola i regel verka tillfylles för att trygga dem i besittning af deras fastigheter». Men erfarenheten från nybyggesväsendet talar i det hela ett annat språk, oaktadt nybyggaren i allmänhet fått större förmåner sig medgifna, än som nu föreslås för den nye kolonisten i rikets två nordligaste län. Sitt eget omdöme om den gamla kolonisationsformen uttalar komiténs (sid. 51) i följande ord: » . . . att nybyggesväsendet i många, kanske de flesta fall ledt derhän, att personer under förevändning af nybyggesanläggning fått tillägna sig ganska betydliga områden af öfverloppsmarkerna, men sedermera inskränkt sina odlingsföretag till det minsta, som möjligen låtit sig förena med jordens besittning, och riktat sina hufvudsakliga sträfvan den på skogshygge, utan tanke på landets varaktiga uppodling. Slutligen hafva nybyggarna, efter en längre eller kortare tids fruktlösa försök att bevara sin och familjens sjelfständiga existens, blifvit tvungna att kasta sig i armarne på skogsspekulanter med den påföljd, att de måst gå från gård och grund eller i lyckligaste fall fått sig tilldeladt något mindre födoråd. Nybyggesupplåtelsen hade i sådant fall endast bi-

dragit att öka de stora bolagens redan nu betydliga och äfven af andra orsaker alljemt växande possessioner med en derå bosatt osjelfständig torparebefolkning.»

Det måste medgifvas, att denna skildring innehåller mycket som är sant, och Kollegium vågar knappast tro, att den nya kolonisationsplanen skall kunna genomföras på ett sätt, som berättigar till fördelaktigare omdöme öfver *dess* verkningar, om ock de bestämmande faktorerna äro något olika i de särskilda fallen. Efter »fruktlösa försök att bevara sin och familjens sjelfständiga existens» skall antagligen den nye kolonisten, lika väl som den gamle, duka under, för den händelse han icke, strax efter det han blifvit egare af den lägenhet, som staten, understundom med ganska stora kostnader för dess försättande i odlingsbart skick, upplåtit, och hvilken lägenhet blifvit försedd med ett lämpligt skogsanslag förutom byggnadsvirke, föredrager att sälja samma lägenhet, sedan han förut tillika uppburit den honom tillerkända odlingshjelpen, som kan uppgå ända till 500 kronor.

Visserligen är, såsom komitén (sid. 48) framhåller, vidden af den anslagna skogsmarken i och för sig »icke så stor, att den innebär någon lockelse för skogsspekulanter». Men som en af förslaget hufvudbestämmelser är, att endast mark, som erbjuder »ett flertal invid hvarandra liggande lägenheter», bör upplåtas, kan frestelsen att komma åt en dylik skogskomplex blifva ganska stor. Då dertill kommer, att de till upplåtelse ifrågasatta områdena böra vara belägna »i närheten af befintliga eller beslutade kommunikationsleder», ökas faran för, att dessa väl belägna kolonier kunna blifva till och med mycket begärliga för de stora bolag, som drifva sin rörelse rundt omkring dem: skogen och den till odling upplåtna jorden måste naturligtvis på de ifrågasatta platserna hafva ett ganska högt värde och de byggnader, som der komma att uppföras, torde alltför väl egna sig till bostäder åt bolagens arbetare. Men att under sådana förhållanden den mindre jordbrukaren i dessa bygder icke skall kunna i längden visa tillräcklig motståndskraft mot de mäktiga bolagen, lärer, med hemtadt stöd från nybyggesväsendets historia, kunna tagas för visst; och en »sjelfständig torparebefolkning» eller en befolkning, lefvande under ännu sämre vilkor än denna, skall troligen så småningom efterträda de förre jordegarna.

Komitén synes icke heller sjelf hysa så synnerligen stort förtroende till den framlagda kolonisationsplanen, att döma af följande yttrande å sid. 53 af betänkandet: »komitén inser nämligen vigten af, att den fosterländska tanke, för hvars förverkligande komitén genom sitt förslag sökt utvisa de bästa möjliga medlen, icke genom förhastadt

utförande eller anläggning i alltför stor skala med deraf följande motgångar och svikna förhoppningar bringas i misskredit. Den af komitén förordade, nya och hittills oförsökta metoden för kolonisation af dessa nordliga trakter kan ju möjligen framdeles befinnas icke i allo åstadkomma det dermed åsyftade gagnet. Vid sådant förhållande och då de anspråk på offervillighet från det allmännas sida, som ofvan framstälts, icke äro af ringa betydighet, är en viss försigtighet vid realiserandet oundgänglig.»

Dessutom torde mot komiténs förslag kunna anmärkas, att endast de personer, till hvilka lägenheterna i första hand upplätas, kunna förväntas få något gagn af det nya kolonisationssystemet, emedan lägenheterna vid öfverlåtelse till annan person med all säkerhet komma att betinga ett pris, som måste göra dem oåtkomliga för de obemedlade eller mindre bemedlade. Någon synnerligen länge påräknelig hjälp kan således icke anses vara gifven genom statens uppoffringar för samma system, såvida icke, allt efter som nye sökande anmälde sig, ständigt nya områden kunde antagas vara att tillgå och statens medel finge för ändamålet obegränsadt tagas i anspråk.

Hvad Kollegium sålunda anmärkt mot komiténs förslag skulle i viss mån förebyggas, om lägenheterna upplättes, icke med rätt för innehafvarne att, efter fullgörandet af vissa byggnads- och odlingskyldigheter, vinna eganderätt till desamma (punkt 20), utan endast med ständig besittningsrätt, dervid bestämmelserna om besittningsrätt till krononybyggen, med undantag för rättigheten att under vissa förutsättningar få lägenheterna omförda från krono till skatte, i det hela skulle kunna fastställas till efterrättelse. Härigenom skulle dels lägenheterna kunna under längre tid räddas åt den förste odlaren och hans familj, dels ock en välbehöflig kontroll utöfvas öfver det sätt, hvarpå åbon bygde äfvensom häfdade jorden. En upplåtelse med denna mindre rätt synes ej heller behöfva komma i strid med Riksdagens i dess underdåniga skrifvelse uttryckta önskan; ty benämningen »eget jordbruk» kan icke anses vara utesluten i alla de fall, der brukaren icke jemväl *eger* den jord han odlar. Hvad Riksdagen framför allt afsett synes vara att bereda den lösa befolkningen inom landet »en tryggare ställning och fastare binda densamma vid hemorten och fäderneslandet», att upptämma »en talrik befolkning af smärre, sjelfständiga jordbrukare» (se Riksdagens skrifvelse). Och denna sjelfständighet äfventyras för visso icke genom en »stadgad åborätt», men väl torde en sådan besittningsform vara ett medel att uppehålla den sjelfständighet, som eljest ofta

visat sig hafva gått förlorad för de mindre jordbrukarne i de norra länen, så snart de fått sin åborätt förvandlad till eganderätt.

Ehuru icke i lika hög grad beredande den trygghet och själfständighet, som ett värdskap enligt åborättsförfattningarne gifver, synes vid sidan af eller i stället för detta äfven kunna anbefallas det system med skogstorp, som blifvit infördt genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse till Domänstyrelsen den 29 Maj 1891 angående upplåtande af odlingslägenheter på kronoparker i Norrbottens län.

Enligt innehållet af berörda nådiga skrifvelse är det Domänstyrelsen medgifvet att, der det för kronoparks vård och bevakning finnes vara gagneligt, på viss bestämd tid, ej öfverstigande tjugu år, till odling och bebyggande upplåta på kronoparken befintliga, till skogstorp tjenliga lägenheter åt personer, som ega god frejd och äro fullt arbetsföra, samt i öfrigt finnas vara lämpliga, under följande vilkor och förbehåll, nemligen: att lägenheter, som sålunda afsättas till skogstorp, skola noggrant beskrivas och å marken begränsas; att torparen må utan afgift från kronoparken erhålla dels efter utsyning behöfigt virke till torpets åbyggnader och hägnader samt öfrigt husbehof, dels ock efter anvisning erforderligt skogsfång till vedbrand, det senare dock endast af vindfäld och torr skog; att under första upplåtelse tiden torparen må, utan afgäld till kronan, bruka torpet och åtnjuta frihet från utlagor och onera mot skyldighet dels att i enlighet med de föreskrifter, som af Domänstyrelsen vid upplåtelsen meddelas, uppodla och bebygga lägenheten, dels att inom det område af kronoparken, som varder honom anvisadt, utöfva tillsyn och bevakning, dels ock att på tillsägelse af vederbörande skogstjensteman och mot skälig ersättning utgöra å kronoparken erforderliga arbeten; att, sedan af Domänstyrelsen föreskrifna byggnader blifvit å torpet uppförda och godkända, torparen må af statsmedel uppbära ett kontant belopp af femhundra kronor mot skyldighet för honom att, i händelse han af en eller annan anledning varder från lägenheten skild, afstå densamma utan anspråk på ersättning för å lägenheten nedlagdt byggnads- och odlingsarbete; att efter frihetsårens slut torpet genom Domänstyrelsens försorg skall, i förhållande till detsammans storlek och beskaffenhet, åsättas viss årlig afgäld, att utgöras medelst dagsverken å kronoparken; att torpare, som af Domänstyrelsen finnes hafva torpet väl uppodlat och bebyggt, må efter frihetsårens slut mot fastställd afgäld erhålla förnyad upplåtelse å torpet, samt att, derest torpare, som finnes hafva väl skött och bebyggt lägenheten, före första upplåtelse tidens utgång dör eller varder oförmögen att fullgöra sina förpligtelser, hans barn eller arvingar, derest de finnas till torpare lämpliga, må

ega att med Domänstyrelsens begifvande öfvertaga torpet eller, om de ej vilja eller kunna mottaga detsamma, öfverlåta torpet åt annan, af Domänstyrelsen godkänd person mot den godtgörelse för å torpet nedlagdt arbete, som må kunna betingas; att torpare, som blifvit dömd för svårare brott, må kunna af Domänstyrelsen uppsägas till afflyttning från torpet nästföljande midfasta; att, derest Domänstyrelsen skulle finna, att torpare gjort sig skyldig till skogsåverkan eller ovarsamt handhafvande af eld eller torparen företagit sig annat, som väsentligen strider mot lag eller allmän ordning, eller underlåtit att fullgöra åtagna skyldigheter eller ställa sig till efter rättelse gifna föreskrifter, på Domänstyrelsen må ankomma att uppsäga honom till afflyttning från torpet, med rätt för torparen att åtnjuta laga fardag; samt att i öfrigt erforderliga föreskrifter med afseende å torpen och torparne må af Domänstyrelsen meddelas.

De kronan tillhöriga marker, å hvilka dylika torp, i enlighet med berörda nådiga bref, kunna få anläggas, äro, såsom nämndt, endast kronoparkerna i Norrbottens län, och ett hufvudvilkor för medgifvande af anläggningen är, att densamma finnes vara för kronoparkens bevakning och vård gagnelig. Men om det för ändamålet att bereda mindre bemedlade personer egna jordbruk synes lämpligt, att kronans jord tages i anspråk, torde systemet med skogstorp kunna finna användning såväl å kronoparkerna som å icke särskildt disponerade kronomarker ej blott i Norrbottens län, utan äfven i Vesterbottens län, så snart dessa marker för öfrigt hafva den beskaffenhet och det läge, som i komiténs förslag angifvas. Dessa torp synas då böra upplåtas af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i de särskilda länen och torparen icke få sig ålagd någon bevaknings- eller dagsverksskyldighet å kronan, liksom han borde vara fri från afgäld för torpet. Deremot torde öfriga bestämmelser i det nådiga brefvet kunna med fördel tillämpas äfven å innehafvare af sådana lägenheter, som äro afsedda att upplåtas enligt komiténs förslag. Vål kan det invändas, att genom inskränkning af besittningstiden för hvarje upplåtelse till tjugu år och genom det för vissa fall stadgade äfventyr af torpets förlust torparens sjelfständighet skulle lida allt för stort intrång, men då å andra sidan ett ordentligt fullgörande af föreskrifna skyldigheter samt redbarhet och laglydighet skydda mot rubbning af besittningsrätten, kan förlusten af denna åtminstone icke sägas hafva berott af omständigheter, öfver hvilka torparen icke förmått råda.

Hvilken af nu senast nämnda former för upplåtelse till mindre bemedlade af jord från kronans egendomar — under stadgad åborätt

eller såsom torp enligt nådiga brevet den 29 Maj 1891 — väljes, så har densamma, enligt Kollegii förmenande, företräde framför den af komitén föreslagna, och det just med hänsyn till det syftemål, man i första hand önskat vinna, nemligen uppblomstringen af ett mindre jordbruk med sjelfständighet för dess idkare.

Beträffande komiténs här ifrågavarande förslag i öfrigt, synes detsamma vara egnadt att väcka vissa betänkligheter såväl på grund af de stora kostnader, som antagligen blifvit förenade med dess för verkligande — en synpunkt, hvarur det emellertid icke torde tillkomma Kollegium att företrädesvis betrakta förslaget — som ock med afseende på befarade olägenheter ej mindre för statens skogsvård än äfven för närboende hemmansegare och lappbefolkningen i de trakter, der lägenheterna komme att upplåtas. I sistberörda hänseende tillåter sig Kollegium att i underdånighet hänvisa till komiténs sammanfattning (sidd. 41 och följ.) af hvad vederbörande haft att anmärka mot en af Vesterbottens läns landsting gjord framställning om upplåtelse under eganderätt af lägenheter om 5 till 10 tunnlands areal å till sädesodling tjenlig mark på kronomarker inom nämnda län, anmärkningar, som i det hela synas ega tillämpning äfven på komiténs ifrågavarande förslag. Åtminstone har Kollegium icke funnit sig öfvertygad af hvad komitén anført till förminskande af farhågorna för de menliga följderna ur nämnda synpunkter af komiténs egen kolonisationsplan.

På grund af hvad Kollegium sålunda mot komiténs förevarande förslag i anseende till dess allmänna innebörd haft att erinra, finner sig Kollegium böra för sin del i underdånighet afstyrka förslagets antagande.

För den händelse likväl att Eders Kongl. Maj:t skulle i nåder finna förslaget i dess allmänna syfte förtjena nådigt afseende, har Kollegium ansett sig böra i underdånighet meddela de anmärkningar, hvartill Kollegium funnit förslagets särskilda bestämmelser föranleda.

Punkterna 1 och 2.

I dessa punkter har komitén hemställt, dels att i Norrbottens och Vesterbottens län upplåtelse af enstaka lägenheter inom kronans område icke annat än i vissa särskildt angifna undantagsfall måtte vidare tillåtas, dels ock att tillstånd till nybygggesanläggningar å inom

Norrbottens län befintliga öfverloppsmarker enligt hittills gällande författningar tillsvidare icke måtte beviljas.

Med anledning af hvad komitén sålunda hemställt, har Kollegium trott sig till en början böra i korthet erinra om lagstiftningen i berörda ämnen.

I afseende på nybyggens anläggande i Norrland gälde från början, att det var en hvar tillåtet att nedsätta sig å de obebygda skogarne derstädes. Men från medlet af 1600-talet till medlet af 1700-talet inskränktes detta tillstånd hufvudsakligen till dem, som ville och kunde betjena de der anlagda bergverken, hvarefter denna grundsats åter öfvergafs och odlingsarbetet uppmuntrades, isynnerhet genom afvittringsstadgarna den 8 December 1820 och den 10 Februari 1824. Men efter någon tid började man åter befara vådor af den med en obegränsad nybyggensanläggning förenade skogssköfvingen, i följd hvaraf Kongl. Maj:t i nådig skrifvelse till Kollegium den 25 Maj 1860, i samband med förordnandet om undersökning angående lämpligaste sättet att disponera de afvittrade öfverloppsmarkerna, meddelade förbud för nybyggensanläggningar på dessa marker, intill dess den anbefalda undersökningen försiggått, och utsträcktes detta förbud genom Kongl. kungörelsen den 21 December 1865 tillsvidare äfven till sådana kronomarker, för hvilka afvittring då ännu icke blifvit faststald. Men sedan genom Kongl. kungörelsen den 29 Juni 1866 inskränkande föreskrifter meddelats i afseende på dispositionsrätten till skogen å sådana skattehemman, som uppkommit af nybyggen, ansågs förbudet mot nybyggensanläggningar kunna upphävas, och genom en särskild nådig kungörelse af samma dag tillätos åter sådana anläggningar såväl på kronans oafvittrade skogar som på sådana öfverloppsmarker, hvilka vid föreskrifven undersökning befunnits otjenliga till kronoparker.

Anförda bestämmelser hafva icke haft afseende på lappmarkerna, utan fingo nybyggen der utan inskränkning anläggas, till dess sådant förbjöds, först genom Kongl. brefvet den 13 December 1867, på öfverloppsmarkerna ofvanför den provisionela gränslinien emellan kulturlandet och fjellbyggden derstädes och, sedermera genom Kongl. kungörelsen den 19 april 1872, äfven på den del af lappmarkerna, som är belägen nedanför omförmälda gränslinie. Att emellertid enligt nådiga stadgan om afvittring i Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker den 30 Maj 1873 nybyggensanläggningar åter medgifvas såväl i samband med som efter afvittringen, framgår af följande föreskrifter i samma stadga, nemligen: att genom allmän afvittring nödiga områden skola från kronans marker tilldelas såväl de i lappmarken förut varande icke

behörigen afvittrade hemman och nybyggen som ock de nybyggen, hvilka kunna vid afvittringen i laga ordning tillkomma (§ 1); att efter den allmänna afvittringens fullbordande nybyggen må på odisponerad mark inom de till odling tjenliga delarne af landet åt hugade sökande upplåtas och genom särskilda afvittringsåtgärder utbrytas (§ 6 mom. 2); samt att hvad stadgan innehåller angående allmän afvittring skall i tillämpliga delar gälla äfven för sådan särskild afvittringsåtgärd, som i § 6 mom. 2 omförmäles, dock att, i fall den särskilda åtgärden pröfvas ej kunna lagligen ega rum, sökanden åligger att gälda den kostnad, som af ansökningen föranledes (§ 31).

I fråga om afvittringens verkställande gälla i viss mån olika grunder för lappmarkerna och för det öfriga Norrland. Så skulle vid afvittringsförrättningarna i kustlandet, enligt 1820 och 1824 årens författningar, bland annat, öfverloppsmarkerna i samband med afvittringen indelas till nybyggen, såvidt dessa marker voro dertill tjenliga, hvar-efter Kongl. Maj:ts Befallningshafvande hade att upplåta lägenheterna åt hugade sökande och, om sådane icke anmälde sig, i länet utfärda kungörelse om, att dylika lägenheter funnos att öfvertaga. I lappmarkerna deremot förekommer icke indelning till nybyggen i sammanhang med afvittringen under annan förutsättning, än att ansökning derom i behörig tid göres hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande (1873 års stadga § 6 mom. 1.).

Hvad härefter angår dispositionen af öfverloppsmarkerna, så innehåller, efter hvad redan blifvit antydt, nådiga skrifvelsen till Collegium den 25 Maj 1860, att länsstyrelserna skulle å kronans genom afvittring bestämda skogsmarker låta verkställa undersökning för att utröna, hvilka delar af dessa marker hade det sammanhängande läge och vore af den beskaffenhet, att de skäligen borde såsom kronoskogar bibehållas, och hvilka delar vore af den natur, att de icke med nytta och förmån kunde af kronan bibehållas, utan lämpligen borde åt enskilde öfverlåtas, samt att länsstyrelserna derefter skulle till Kongl. Maj:t inkomma med underdåniga förslag rörande förmånligaste sättet för nämnde skogars användande. Kongl. förordningen angående kronoparkens bildande i Stora Kopparbergs och de norrländska länen den 21 December 1865 inskräper ytterligare, att öfverloppsmarkerna, såväl redan befintliga som de, hvilka derefter uppkomme, skulle, om så befundes lämpligt, bibehållas såsom kronoparker, i följd hvaraf länsstyrelserna skulle, der sådant icke redan skett, till utrönande deraf verkställa undersökning samt derefter inkomma till Kongl. Maj:t med underdånigt yttrande i ämnet. Slutligen förordnades genom Kongl.

skrifvelsen till Kollegium den 26 Juni 1866, att sådana trakter å öfverloppsmarkerna, hvilka erbjöde ringa tillfällen till odling (nybyggesanläggning) samt icke heller vore lämpliga att bibehållas såsom kronoparker, skulle antingen förenas med hemman och byalag utan skatteköpeskilling, men med tillökning i mantal och ränta, eller ock beläggas med skogsränta samt försäljas åt den högstbjudande under eganderätt, och skulle länsstyrelserna därför vid afgifvande af underdånigt förslag rörande disposition för framtiden af öfverloppsmark jemväl taga under öfvervägande, huruvida densamma eller någon del deraf kunde vara af beskaffenhet att lämpligast böra på något af berörda två sätt disponeras. Huru öfverloppsmarker i öfrigt kunna användas, saknar i detta sammanhang betydelse.

Jemväl rörande dispositionen af öfverloppsmarker framträder, såvidt Kollegium kunnat finna, en olikhet emellan lappmarkerna och det öfriga Norrland. Inom lappmarkerna skall nemligen vid sjelfva afvittringen en sådan undersökning, som nämnts, ega rum, hvarför det kan antagas, dels att derstädes befintlig mark, som företrädesvis är tjenlig till kronopark, varder, der ej på grund af nyssnämnda Kongl. förordning den 21 December 1865 så redan skett, afsatt till kronopark, dels ock att således ny undersökning efter afvittringen ej nödvändigt behöfver försiggå, utan öfverloppsmark, som vid afvittring ej funnits böra till kronopark användas, af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande kan upplåtas till nybyggen, såsom 1873 års afvittringsstadga ju också synes förutsätta. I det öfriga Norrland deremot, hvarest från början icke var frågan om att vid afvittringen afsätta någon kronopark, utan uppkomna öfverloppsmarker, derest de disponerades, antingen användes till nya hemmansanläggningar eller upplätos mot smörränta, måste därför, när kronan beslöt att för sig bibehålla de skogsmarker, som efter afvittringen återstode och kunde med fördel ställas under allmän förvaltning, en undersökning, till utrönande af hvilka marker voro så beskaffade, företagas. Och då Kongl. Maj:t förbehöll sig att pröfva resultatet af denna undersökning, måste följden vidare blifva den, att Kongl. Maj:t i hvarje särskildt fall bestämde, icke blott huruvida marken i fråga skulle afsättas till kronopark, utan äfven om den skulle upplåtas till nybyggesanläggning eller på annat sätt användas.

Numera har lagstiftningen i här berörda ämnen till största delen förlorat sin betydelse, sedan hela Norrland, med undantag af, såvidt till Kollegii kännedom kommit, Enontekis och Juckasjärvi socknar, undergått afvittring, samt de nedanför odlingsgränsen befintliga öfverloppsmarker, utom i Norrbottens läns lappmarkssocknar, blifvit afsatta

till kronoparker eller eljest så fullständigt disponerade, att blott några mindre områden finnas, beträffande hvilka ännu återstår att fatta beslut i sådant afseende. Med hänsyn till sistberörda förhållande är det därför riktigt, när komitéen (sid. 51) säger, att endast inom Norrbottens län »nybyggesanläggningar enligt 1873 års afvittringsstadga fortfarande medgifvas».

Emellertid har, såsom förut blifvit anfördt, komitéen (punkt 2) hemställt om meddelande af förbud tillsvidare mot nybyggesanläggningar å öfverloppsmarkerna i Norrbottens län. Häremot har Landshöfdingeembetet i samma län erinrat, bland annat, att, då, såsom der vore fallet, det hufvudsakliga sträfvandet måste riktas på en utveckling af kolonisationen derhän, att så stor folkmängd och odling, som med rådande förhållanden vore möjligt, måtte der finna utrymme, intet bepröfvadt sätt därför syntes böra uteslutas, helst den ena formen icke hindrade den andra eller gjorde den öfverflödig; att om deremot upplåtelse endast skulle få ega rum af små jordbrukslägenheter (femton hektar) och blott på orter, som låge i närheten af befintliga eller beslutade kommunikationsleder, kolonisationen skulle menligt inskränkas och alldeles förhindras inom de ofantliga områden, hvilka saknade samfärdsmedel, såsom förhållandet ännu vore med stora delar af Norrbotten; samt att då nu, sedan afvittringen i länet så nära nått sin fullbordan, att andra nybyggesanläggningar icke lagligen kunde ifrågakomma än sådana, som af Eders Kongl. Maj:t vid disposition af öfverloppsmarkerna pröfvades nödiga och nyttiga, ingen olägenhet således vore tänkbar, men stora fördelar för länets kolonisation med visshet vore att förvänta af en fortsatt upplåtelse äfven i ringa omfattning och i sällsyntare fall af nybyggen.

Kollegium biträder denna Landshöfdingeembetets mening, att nybyggesanläggningar fortfarande böra kunna tillåtas, särskildt som de fall, då fråga derom hädanefter kan uppstå, antagligen blifva mycket sällsynta. Deremot kan Kollegium icke dela Landshöfdingeembetets åsigt, »att andra nybyggesanläggningar icke lagligen kunna ifrågakomma än sådana, som af Eders Kongl. Maj:t vid disposition af öfverloppsmarkerna pröfvas nödiga och nyttiga». Ty, såsom Kollegium ofvan utvecklade, kunna, jemlikt 1873 års afvittringsstadga, efter afvittringen i lappmarkerna, nybyggen derstädes äfven af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande upplåtas; och ehuru det knappast kan komma att inträffa, att något enligt 1820 och 1824 årens författningar indeladt nybygge nu först skulle finna en »hugad sökande», vore det dock full-

komligt lagligt, om ett dylikt nybygge i sådan händelse äfven upplättes af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande.

Komitén har vidare (punkt 1) föreslagit, att »i Norr- och Vesterbottens län upplåtelse af enstaka lägenheter inom kronans område» icke, utom i vissa undantagsfall, måtte tillåtas. Af motiven (sid. 43) framgår, att uttrycket »enstaka lägenheter» afser sådana lägenheter, som ligga aflägsset från större kommunikationsleder, hvarjemte Kollegium antager, att med »kronans område» i detta fall menas företrädesvis kronans öfverloppsmarker. Förslaget skulle således innebära en ändring i förenämnda nådiga skrifvelse till Kollegium den 26 Juni 1866; men får Kollegium, under framhållande af, att då dylika enstaka lägenheter icke för komiténs kolonisationsplan komma att tagas i anspråk, frågan om deras disposition synes jemförelsevis främmande för det föreliggande ämnet, uttala såsom sin mening, att förslaget i denna del, till stöd för hvilket något skäl icke blifvit anfördt, ej synes förtjena vidare afseende.

Skulle emellertid komiténs förslag i öfrigt vinna gillande, torde det vara lämpligt, att bestämmanderätten i alla de fall, då det blifver fråga om disposition af öfverloppsmarker, förenas hos Eders Kongl. Maj:t, på det att icke af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande en nybyggesanläggning må varda medgifven på sådan mark, som måhända passar bättre för det ändamål, som genom komiténs förslag skall främjas.

Kollegium får därför i underdånighet hemställa, att förslaget i punkterna 1 och 2 icke må föranleda till annan åtgärd, än att föreskrift meddelas derom, att upplåtelse af nybyggen å öfverloppsmarkerna i Norrbottens län icke må medgifvas utan efter Eders Kongl. Maj:ts bestämmande i hvarje särskildt fall; och torde i sammanhang dermed, om man vill förekomma en koncentring i de stora bolagens händer af nybyggen med större skogsanslag, rätten till skatteomföring af de nybyggen, som hädanefter komma att upplätas, böra upphävas eller väsentligen inskränkas.

Punkt 3.

Den mark, hvarå odlingslägenheterna skulle kunna upplätas, angifves här vara kronoparkerna, öfverloppsmarkerna eller »andra kronan tillhöriga nedom odlingsgränsen i Norrbottens och Vesterbottens län belägna områden.»

Ehuru kronoparkerna icke tillhöra den fasta egendom, öfver hvilken

Kollegium eger vård och inseende, tillåter sig Kollegium likväl i underdånighet framhålla, hurusom det nu föreslagna sättet för deras användning skulle åstadkomma den »sammanblandning med enskildes egor», hvarför § 5 i Kongl. förordningen angående kronoparkers bildande den 21 December 1865 varnar, en sammanblandning, som i förevarande fall synes desto hellre böra undvikas, som den, då något egoutbyte här icke kan ifrågakomma, skulle blifva för alltid bestående.

På sätt redan blifvit antydt, förekomma nedanför odlingsgränsen hufvudsakligen inom Norrbottens läns lappmarkssocknar öfverloppsmarker, som icke ännu blifvit disponerade; och, enligt till Kollegium inkomna afvittringsutslag för Arvidsjaur, Gellivare och Jockmocks socknar, utgjorde de vid afvittringen derstädes uppkomna öfverloppsmarker tillhopa en areal af 724,334,55 hektar, deraf 1,330,30 hektar inegor, 282,838,75 hektar duglig skogsmark och 440,165,5 hektar impediment, hvarförutom, enligt Domänstyrelsens underdåniga berättelse rörande skogsväsendet för år 1890, arealen af de inom Juckasjärvi socken samt Arjeplougs då ej afvittrade socken befintliga kronomarker, af hvilka skogsafkastning vore att förvänta, skulle kunna beräknas till minst 300,000 hektar.

Såsom »andra kronan tillhöriga» områden, hvilka, utom kronoparkerna och öfverloppsmarkerna, skulle kunna för omförmälda ändamål tagas i anspråk, nämnas uttryckligen i motiven (sid. 45) de inom närmaste framtid till kronan återfallande stockfångstskogar; hvaremot de inom kronoparks område i åtskilliga lappmarkssocknar belägna spridda ängslägenheter, hvilka på grund af särskilda nådiga bref förklarats, innan de kunde mot annan mark utbytas, tillsvidare få bibehållas under de hemman och nybyggen, till hvilka de hörde, af komitén ansetts i allmänhet böra undantagas från kolonisation, enär vederlag af lämplig beskaffenhet flerstädes ej torde vara att tillgå samt en inlösen af ängarna skulle medföra betydande utgifter.

I likhet med Domänstyrelsen anser icke heller Kollegium, att ifrågavarande ängar böra åt kronan återförvärfvas, för att, på sätt Landshöfdingeembetet i Norrbottens län föreslagit, användas till höbord åt de nye kolonisterna. Men utom sådane de privilegierade sågverkens stockfångstskogar, som genom särskildt aftal med sågverksegarne återfalla till kronan, kan tydligen äfven annan egendom vara lämplig att upplåtas, särskildt åbolediga kronohemman, om hvilkas disposition föreskrift meddelats i nådiga brefvet den 9 November 1849, kungjordt genom Kollegii cirkulär den 13 derpåföljde December. I allt fall och då det naturligtvis icke kan vara förslaget mening, att egendom, som

redan för annat ändamål upplåtits eller på särskildt sätt disponerats — t. ex. boställen eller kronans utarrenderade jordbruksdomäner — skulle på nu föreslaget sätt användas, synes det icke vara öfverflödigt, att antydau göres om en dylik inskränkning i afseende på den mark, som, utöfver kronoparkerna och öfverloppsmarkerna, skulle för kolonisation upplåtas.

Punkt 4.

Att, såsom här föreslagits, »i främsta rummet» till odlingslägenheter använda sankmarker, hvilka dessförinnan skulle torrläggas, kan icke vara förenligt med god hushållning, helst komitén (sid. 46) upplåst, att »tillfälle till upplåtelse af lägenheter af önskad omfattning och läge på många ställen jemväl å fast mark förefinnes»; i följd hvaraf den af komitén föreslagna ordningsföljd emellan sådana upplåtelser icke torde böra iakttagas.

Punkt 6.

Förslag till upplåtelse af mark, som ej blifvit af Domänstyrelsen själf väckt, har i denna punkt förklarats böra till nämnda styrelse ingifvas för en såsom nödig ansedd pröfning ur skogsvårdens synpunkt.

Kollegium, som, i likhet med Domänstyrelsen, anser denna åtgärd vara välbetänkt, får till stöd för densamma ytterligare anföra, att, då Domänstyrelsen, jemlikt ofvan återopade nådiga skrifvelse den 29 Maj 1891, eger att till odling och bebyggande upplåta på kronopark i Norrbottens län befintliga, till skogstorp tjenliga lägenheter, samt dylika lägenheter, enligt punkt 3 i detta förslag, jemväl skulle af Eders Kongl. Maj:t kunna upplåtas, en kollision emellan rättigheter, grundade på beslut af olika myndigheter, understundom knappast skulle kunna undvikas, när det gälde upplåtelse af lägenheter på kronoparker i sagda län, derest icke Domänstyrelsen, innan Eders Kongl. Maj:t i nåder meddelade tillstånd till en upplåtelse för här ifrågavarande syfte, först blefve i ärendet hörd och dervid kunde afgifva yttrande, bland annat, huruvida lägenheten i fråga för skogsväsendet vore redan upptagen eller behöflig.

Punkterna 7—10.

Alla de omständigheter, som äro förbundna med upplåtelse af mark till lägenheter af förevarande beskaffenhet, skola, enligt förslaget,

utredas af en för hvartdera länet tillsatt nämnd, hvilken jemväl skall verkställa eller öfvervaka de för upplåtelsen erforderliga åtgärder samt meddela beslut om sjelfva upplåtelsen äfvensom utöfva kontrollerande myndighet. Denna nämnd skall bestå af landshöfdingen eller, vid hans förfall eller i hans frånvaro, af landskamereraren, såsom ordförande, jemte landtbruksingeniör samt en af landstinget och en af hushållningssällskapet för länet i dess helhet eller för del deraf vald person, såsom ledamöter, med för desse senare utsedde suppleanter.

Om Kollegium också med komitén (sid. 47) anser, att någon redan befintlig länsmyndighet eller korporation icke kan betungas med ett uppdrag af angifna beskaffenhet, kan Kollegium likväl icke finna detta uppdrag vara af den betydelse, att en så stor apparat, som föreslagits, bör för ändamålet sättas i rörelse. Utom det att den tilltänkte ordföranden måste anses vara af andra embetsgöromål redan så upptagen, att ledningen af nämndens arbeten icke utan ganska menlig inverkan på dessa göromål synes kunna åläggas honom, skulle landshöfdingens eller landskamererarens ledamotskap af nämnden icke oväsentligt öka de med nämndens verksamhet förenade kostnader, hvilka skola bestridas af statsmedel (punkt 11). Dessutom torde denna anordning vara mindre lämplig äfven ur den synpunkt, att landshöfdingen eller landskamereraren, såsom ledamöter af nämnden, skulle komma att deltaga i utredningen af frågor, till hvilka de måhända stå i det förhållande, att de äro förslagsställare (punkterna 5 och 7). På grund häraf och då landtbruksingeniören samt de två valde ledamöterna torde tillföra nämnden tillräcklig sakkunskap, får Kollegium i underdånighet hemställa, att nämndens sammansättning varder så ändrad, att nämnden kommer att utgöras af landtbruksingeniören, såsom ordförande, samt två ledamöter, med suppleanter för dem, valde på sätt komitén föreslagit.

I fråga om förslagets bestämmelser angående nämndens uppgift kan anmärkas, att de icke äro så fullständiga, som man kunde önska. Under det således af motiven (sid. 49) framgår, att nämnden skulle meddela föreskrifter om lägenhetshafvares byggnads- och odlingsskyldigheter, lemnar förslaget oafgjordt (punkt 17), hvem beslutanderätt derutinnan skulle tillkomma. I motiven framhålles vidare (sid. 49) — i samband med talet om, hurusom, för den händelse lägenhetshafvare icke inom bestämd tid fullgjort sin odlings- och byggnadsskyldighet eller, innan dess, befunnits hafva på mera anmärkningsvärdt sätt vanvårdat lägenheten, hans besittningsrätt skulle utan ersättning för någon byggnad eller odling vara förverkad — att kontrollen deröfver och

öfvervakandet att skyldigheterna fullgjordes skulle åligga nämnden, men i förslaget (jfr punkt 18) gifves icke något dylikt uppdrag åt nämnden, som dock skall hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande göra anmälan om vanvården eller försummelsen, der anledning dertill förefunnes (punkt 19).

Derest beslutanderätt skall tilläggas nämnden, lärer för öfrigt böra ordnas så, att dess beslut kunna öfverklagas, men i förslaget förekommer intet om någon besvärsmätt mot nämndens beslut.

Emellertid synes det föga lämpligt, att någon egentlig beslutanderätt eller kontrollerande myndighet öfverlåtes åt nämnden, utan anser Kollegium dess verksamhet böra inskränkas till att dels åvägbringa utredning och afgifva utlåtande om föreslagen marks lämplighet för ändamålet samt om kostnaden för densamma beredande till odling äfvensom om andra förhållanden, som på frågans bedömande kunna inverka (punkt 10), dels öfvervaka torrlägningsarbetets verkställande (punkt 12), dels i lotter fördela mark, som skall upplåtas (punkterna 13 och 14), dels ock bestämma storleken af byggnads- och odlingshjälp (punkt 16).

Beslutanderätt i öfriga hithörande frågor torde böra öfverlemnas åt Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande eller — derest upplåtelse af lägenhet jemväl på kronopark kommer att medgifvas — rörande sådan upplåtelse måhända åt Domänstyrelsen. Den af dessa myndigheter det vederbör skulle då hafva att dels åt lämpliga personer upplåta lägenheterna (punkterna 13 och 21) samt bestämma byggnads- och odlingskyldigheter, dels godkänna och förvara säkerhet, som vid lyftande af byggnads- och odlingshjälp skulle ställas för beloppets återgåldande i visst fall (punkt 17), dels ock pröfva, huruvida byggnads- och odlingskyldighet blifvit behörigen fullgjord, så att uppuren dylik hjälp icke behöfde återgåldas och ännu icke erhållen hjälp fiuge utbetalas (ib.).

Kontroll öfver föreskrifna skyldigheters fullgörande synes visserligen böra såsom en rättighet tillhöra nämnden, men ingalunda åläggas den såsom en skyldighet. Ty för en någorlunda verksam kontroll erfordras naturligtvis, att upprepade besök göras på lägenheterna, men dessa besök med deraf föranledda resekostnadsersättningar skulle blifva mycket betungande för statskassan. Dessutom synes det, oafsedt kostnaderna, knappast skäligen ifrågasätta, att nämnden, isynnerhet om den tänkes sammansatt så som komitén föreslagit, skulle besvärmas med att företaga besigtningssresor till de ofta synnerligen aflägsna kolonierna.

Att deremot anförtro den erforderliga kontrollen åt kronobetjeningen i orten äfvensom vederbörande skogstjenstemän förefaller såsom en

lämplig åtgärd, när alla dessa tjänstemän ega vana vid dylika för-
rättningar och dessutom redan förut vistas i ett mer eller mindre nära
granskning till lägenheterna i fråga. Skall emellertid något beslut fattas,
hvilket kan blifva af större betydelse för lägenhetshafvaren — såsom
ett afgörande huruvida besittningsrätten må anses vara förverkad
(punkterna 18 och 19) eller huruvida innehafvaren må tilläggas en
fullständigare rätt öfver lägenheten (punkt 20) — torde den till grund
för ett sådant beslut liggande undersökning beträffande det sätt, hvar-
på lägenhetshafvaren fullgjort sina skyldigheter, böra, i öfverensstäm-
melse med hvad som stadgas om syn å kronohemman, företagas af
kronofogde eller länsman med två nämndemän.

Nu omförmälda nämnds uppgift, sådan den bestämmes i komiténs
förslag, synes alltså i det hela böra väsentligen inskränkas. Dock
håller Kollegium före, att nämndens verksamhet bör i ett visst afseende
utvidgas, nemligen derhän, att nämnden bör afgifva yttranden i *alla*
de fall, då förslag blifvit väckt om upplåtelse af mark. Enligt punkt
7 skulle nemligen nämnden ej höras, derest Domänstyrelsen ur syn-
punkten af statens skogsvård förklarar hinder för en upplåtelse möta
samt Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande icke funne sig föranlåten
att, med hänsyn till upplåtelsens större betydelse för ortens kolonisa-
tion, hänvisa frågan till Eders Kongl. Maj:ts pröfning. Och väl må
det, i betraktande af de kostnader, som alltid stå i samband med på-
kallandet af nämndens biträde, erkännas vara en riktig grundsats, att
densamma icke bör i oträngdt mål besväras. Men å andra sidan lär
Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande svårigen kunna, utan tillgång
till sakkunnig utredning, afgöra, hvilken betydelse en upplåtelse skall
få för ortens kolonisation, hvarför upplysning derom, i detta likasom
i andra fall, synes böra inhemtas af nämnden. Om Eders Kongl. Maj:t
lemnar nådigt bifall till en ändring af komiténs förslag i angifna rigt-
ning, bör med punkterna 7 och 10 vidtagas en redaktionsförändring,
som emellertid skulle leda till en betydlig förenkling i formelt afseende.

Rörande behandlingen af frågan om en upplåtelse, för hvilken
Domänstyrelsen, på sätt nyss blifvit nämndt, ur synpunkten af statens
skogsvård förklarar hinder möta, kan i sammanhang härmed anmärkas
såsom en onödig omgång, att denna fråga skulle, under vissa förut-
sättningar, komma att två gånger dragas under Eders Kongl. Maj:ts
pröfning, nemligen först för att få frågan afgjord ur skogsvårdens
synpunkt (punkt 7) och sedermera för att erhålla Eders Kongl. Maj:ts
medgifvande till sjelfva upplåtelsen (punkt 8). Dock synes frågan, när
den underställes Eders Kongl. Maj:t, genast från början böra bringas

i det skick, att Eders Kongl. Maj:t må kunna underkasta densamma en allsidig pröfning.

Vid punkt 8 har Domänstyrelsen anmärkt, hurusom enligt denna punkt, sådan den nu vore affattad, frågan om väckt förslag angående upplåtelse skulle komma under Eders Kongl. Maj:ts pröfning gjordes beroende deraf, att förslaget skulle vara tillstyrkt af nämnden, som alltså skulle erhålla ett slags absolut veto i frågan. Dertill syntes emellertid ej något giltigt skäl förefinnas, utan vore Domänstyrelsen böjd för det antagande, att ifrågasatt punkt genom en mindre lycklig redaktion kommit att i förenämnda hänseende uttrycka något annat, än som dermed åsyftats. I afseende på samma punkt har Domänstyrelsen jemväl erinrat, att deri icke funnes omnämndt, hvilken myndighet hade att, der Domänstyrelsen väckt förslag om upplåtelse af mark eller af denna styrelse eller af Eders Kongl. Maj:t blefve förklaradt, att hinder för den ifrågasatta upplåtelsen ej mötte, skulle underställa förslaget Eders Kongl. Maj:ts pröfning, men syntes detta böra ske genom Domänstyrelsen. I öfverensstämmelse dermed har Domänstyrelsen ansett senare delen af punkt 9 böra erhålla följande förändrade lydelse: »förslaget derom bör, åtföljdt af nämndens utlåtande och erforderlig utredning, af Domänstyrelsen underställas Eders Kongl. Maj:ts pröfning». I detta Domänstyrelsens yttrande instämmer Kollegium.

Punkt 11.

Efter hvilken grund ledamöterna af nämnden må beräkna ersättning för sina resor och besvär, torde böra bestämmas.

Punkterna 13 och 14.

I likhet med hvad i nådiga skrifvelsen den 29 Maj 1891 föreskrifves om skogstorp å kronoparker i Norrbottens län, torde äfven ifrågasatt lägenheter före upplåtelsen böra noggrant beskrivas och å marken begränsas.

Hvad Landshöfdingeembetet i Norrbottens län rörande utmarksområdet yttrat derom, att detta måhända vore tillräckligt, derest impediment, sådana de i gällande stadgar bestämdes, derifrån afdroges, biträder Kollegium, som förty hemställer, att i punkt 14 uttryckligen må föreskrifvas, att i utmarksområdet ej får inberäknas hvad som, enligt § 15 i nådiga stadgan om afvittring i Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker den 30 Maj 1873, är att hänföra till impediment.

Punkt 15.

Denna punkt torde böra ändras till följande, af Domänstyrelsen föreslagna lydelse: »att deremot ingen rätt till bete å krouans mark skulle lägenhetsinnehafvaren tillkomma och ej heller annan rätt till skogsfångst derstädes än att för första uppsättningen af för lägenheten erforderliga byggnader erhålla utsyning af behöfligt och lämpligt virke.»

Punkt 16.

Då det understundom i vissa fall vore möjligt, att lägenhets-hafvarne kunde finnas hugade att emottaga, bebygga och odla sina lotter utan kontant bidrag eller med ringare bidrag af statsmedel än det här föreslagna, har Landshöfdingeembetet i Norrbottens län hemställt, att åt denna § måtte gifvas följande lydelse: »att lägenhetsinnehafvare, der sådant åskas, derjemte af statsmedel skulle erhålla ett belopp af högst 500 kronor till hjälp vid lägenhetens bebyggande och uppodling enligt nämndens, med afseende å de olika lägenheternas storlek och belägenhet, derom meddelade bestämmelser»; och ansluter sig äfven Kollegium till detta ändringsförslag.

Punkterna 18 och 20.

Utöfver de i punkt 18 angifna fall, i hvilka under frihetsåren nyttjanderätten till en lägenhet skulle kunna förverkas, torde äfven den omständighet, att lägenhetshafvaren under samma tid gjort sig skyldig till skogsåverkan å kronans skogar eller till ovarsamt handhafvande af eld derstädes äfvensom vanvårdat den skog, som åt honom upplåtits, böra vara förenad med nämnda äfventyr.

Beträffande stadgandet i punkt 20, att, sedan frihetsåren gått till ända eller dessförinnan, om innehafvaren sådant påyrkade, lägenheten borde efter de grunder, som gälla för skattläggning inom lappinarkerna, åsättas visst mantal, får Kollegium erinra, att kostnaden för en dylik skattläggning skulle komma att öfverstiga den ringa inkomst, som derigenom skulle tillfalla kronan. I följd häraf och då vid tiden för frihetsårens utgång grundskatt af jord icke vidare utgöres, anser Kollegium, ehuru mantalet visserligen ännu i någon mån ligger till grund för beräkandet af såväl rättigheter som skyldigheter för jordbruks-fastigheter, att förslaget om skattläggning icke bör vinna nådigt bi-

fall, utan hemställer, att ifrågavarande områden, som väl i allmänhet ej uppgå till $\frac{1}{3}$ mantal, må i jordeboken införas såsom lägenheter utan grundskatt. Med anledning af hvad Domänstyrelsen derom anfört, anser sig Kollegium böra i underdånighet framhålla, att om någon lägenhet skulle motsvara $\frac{1}{16}$ mantal, densamma naturligtvis bör i vanlig ordning få rotering sig åsatt.

Innan det nya kolonisationssystemets verkningar kunna beräknas, torde lägenheterna böra upplåtas utan rätt att få dem omförda till skatte med full eganderätt, på det att, om den af komitén föreslagna planen icke skulle visa gynsamt resultat, den för kronans marker i dessa trakter alltid ofördelaktiga blandningen med enskildes egor icke onödigtvis måtte komma till stånd. Under denna försöksperiod synes därför en anordning med skogstorp vara att förorda.

Punkt 19.

När ny upplåtelse sker af en lägenhet, hvarifrån den förre innehafvaren blifvit skild, skulle nämnden »ega att lägenheten till annan person upplåta på de vilkor, nämnden funne skäl föreskrifva». Det synes dock böra tilläggas, att den, som meddelar dylik upplåtelse, dervid skall hålla sig inom de i förslaget föregående punkter angifna gränser.

Punkt 21.

I denna punkt har Landshöfdingeembetet i Norrbottens län föreslagit den förändring, att svensk medborgare, som är fullt mäktig svenska språket och i öfrigt för ändamålet lämplig, bör ega företrädesrätt vid val emellan de personer, som kunde anmäla sig till erhållande af lägenheter, och till stöd derför anfört, att »största delen af ifrågavarande kolonisation» skulle komma att ega rum inom en ort, hvarest lappska eller finska språken vore de förherskande, till hinder för folkupplysning och förvaltning samt till olägenhet och våda äfven i andra hänseenden. Till detta Landshöfdingeembetets förslag tillstyrker Kollegium nådigt bifall.

Protokollsutdrag, innehållande vid ärendets handläggning yttrade
särskilda meningar, bifogas.
Stockholm den 24 November 1893.

Underdånigst:

Hans Forssell.

J. K. M. Martin.

Sten Forsberg.

Karl Rydin.

G. Thulin.

Hj. Nehrman.

Föredragande.

J. L. Hedén.

---

*Utdrag af Kongl. Maj:ts och Rikets Kammarkollegii protokoll,
hålet i Stockholm den 24 November 1893.*

Närvarande:

Herr Presidenten m. m.	FORSSELL,
Herrar Kammarråden m. m.	MARTIN, FORSBERG,
Herrar Kammarråden	RYDIN, THULIN,
Herr t. f. Kammarrådet	NEHRMAN.

S. D. Sedan, jemlikt Kongl. Kollegii beslut den 18 sistlidne Oktober, ett af herr Kammarrådet Rydin uppsatt förslag till underdånigt utlåtande i anledning af den så kallade jordbrukslägenhetskomiténs den 23 November 1892 afgifna underdåniga betänkande med förslag till styckning och försäljning af vissa jordbruksdomäner m. m. bland Kongl. Kollegii herrar ledamöter cirkulerat, så företogs detta ärende ånyo; och beslöts dervid underdånigt utlåtande till Kongl. Maj:t af innehåll registraturet utvisar.

Under öfverläggningen yttrades följande från det underdåniga utlåtandet mer eller mindre skiljaktiga meningar, nemligen:

af föredraganden, herr Kammarrådet Rydin:

»Med Kongl. Kollegii pluralitet instämmer jag till alla delar i hvad som uti det underdåniga utlåtandet erinrats mot komiténs förvarande förslag beträffande dess såväl allmänna innebörd som särskilda bestämmelser, men har likväl trott mig icke böra i underdånighet afstyrka bifall till förslaget i dess helhet, af det skäl hufvudsakligen, att komitén (punkt 22) hemställt, att sådana företag, som komitén ifrågasatt, åtminstone till en början och till dess erfarenheten visat,

om och i hvad mån ett dylikt förfaringssätt kunde visa sig ändamålsenligt och kostnaderna därför kunnat närmare utrönas, icke måtte egrum i allt för stor utsträckning, utan inskränkas till några för ändamålet särskildt lämpade trakter. Deremot afstyrker jag, på de af Kongl. Kollegium derutinnan anförda grunder, i underdånighet bifall till förslaget, i hvad det afser, att innehafvare af lägenhet skulle under vissa förutsättningar kunna få eganderätt till densamma (punkt 20), och förmenar, att jord från kronans egendomar skulle kunna upplåtas till mindre bemedlade antingen i hufvudsaklig öfverensstämmelse med stadgandena rörande besittningsrätt till krononybyggen eller såsom torp enligt nådiga skrifvelsen till Kongl. Domänstyrelsen den 29 Maj 1891 angående upplåtande af odlingslägenheter på kronoparker i Norrbottens län — allt på sätt i Kongl. Kollegii underdåniga utlåtande närmare utvecklats»;

af herr Kammarrådet Martin, som instämde med herr föredraganden; samt

af herr Presidenten:

»Det af komiterade i sista afdelningen af dess betänkande framställda förslag, att anslag måtte äskas för torrläggning, odling och bebyggande å statens bekostnad af de vidsträckta myrtrakterna i Norr- och Vesterbottens län, kan jag i ärendets nuvarande skick icke tillstyrka.

Den Riksdagens skrifvelse af den 14 Maj 1891, som föranledt komiténs tillsättande, gifver icke anledning till något sådant förslag som det nu framställda. Riksdagen har visserligen uttalat den meningen, att »ett statens ingripande i ändamål att främja, ordna och leda uppodlingen och bebyggandet af de vidsträckta, oupptagna, men odlingsvärda marker, som ännu finnas i vårt land och i all synnerhet i dess nordligaste delar, vore i hög grad önskvärdt». Men Riksdagen har alldeles icke förordat, att sådan statens verksamhet skulle i främsta rummet afse sankmarkerna eller att kolonisationsföretaget skulle grundas på ett af staten bekostadt torrlägningsföretag.

Komitén har icke heller förebragt någon utredning, som kunde gifva ringaste anledning att draga dylika slutsatser af Riksdagens afsigter. Det enda, som i betänkandet meddelats om vissa till komitén infordrade uppgifter, ådagalägger tvärtom, att en sådan slutsats är fullkomligt obefogad. Utaf de erhållna uppgifterna framgår nämligen »otvetydigt», säger komitén (sid. 45), att »så väl å kronoparkerna som å öfverloppsmarkerna och inom närmaste framtid till kronan återfallande stockfångstskogar finnas betydliga områden icke blott af odlingstrakter

å fast mark och ängslägenheter, utan äfven af annan, genom upp-
rödning, sjösänkning, vattenöfversilning eller myrtdikning, till odling
af gräs och säd samt idkande af boskapsskötsel lämplig mark».

Såsom regel torde gälla, att odling af fast mark är billigare än
odling af sank mark, enär vid den senare tillkommer den ofta högst
betydliga kostnaden för vattnets afledande. Torrläggningens företag kunna
derför icke med ekonomisk fördel anordnas, så vida ej antingen odlings-
bar, välbelägen fast mark saknas eller ock särskild undersökning
ådagalägges, att den jord, som medelst torrläggning kan vinnas, genom
högre produktionsförmåga skall ersätta den större odlingskostnaden.
Som regel torde ock gälla, att jordegaren förkofrar sig säkrare genom
att nedlägga sitt arbete och sitt kapital å den fasta mark, som redan
är odlingsbar, än genom att nedlägga samma kostnad å förvärfvet af
ny mark, till hvars odling han sedan kanske saknar kapital och arbets-
kraft. För nationen i dess helhet gälla härvidlag samma regler som
för den enskilde. Man kan också icke antaga, att Riksdagen, med
allt sitt varma intresse för Norrlands odling och kolonisering, företrädes-
vis önskat att i vanskligare och dyrbarare företag nedlägga kostnader,
som, nedlagda i säkrare och billigare företag, kunde lemna lika stora
eller större resultat; och så länge man därför icke känner någonting
annat om odlingstillfällena i Norr- och Vesterbottens län än hvad
komitén sjelf uppgifvit, eller att der finnas »betydliga områden» af fast
odlingsbar mark så väl som af sankmark, så synes det, efter vanligt
ekonomiskt betraktelsesätt, naturligt, att de fasta markerna i främsta
rummet skola för odling begagnas.

Men komitén tänker annorlunda. »Ehuru», heter det i motiven
pag. 46, »tillfälle till upplåtelse af lägenheter af önskvärdt omfång och
läge på många ställen jemväl å fast mark förefinnes, utgöras emellertid
de områden, som komitén tänkt sig i främsta rummet böra för en dylik
kolonisation afses, af de stora, sammanhängande myrtrakter, som i
betydlig utsträckning och med lämpliga lägen förekomma särskildt
utefter jernvägslinierna». I sin slutliga hemställan, punkt 4, har också
komitén föreslagit, att »till odlingslägenheter böra i främsta rummet
användas sådana sankmarker, som efter torrläggning väl lämpa sig för
odling af gräs och säd»; och då Norrbottens myrtrakter äro sträckta
öfver många qvadratmils vidd, är det klart, att ett anslag, hvars vilkor
bestämdes så, att myrtrakterna skulle hafva företräde för fast mark,
måste för en oöfverskådlig framtid blifva ett anslag för torrläggning
af sankmarker. Att komiterade verkligen velat hafva förslaget så
uppfattadt, framgår ock af hvad de i 11, 12 och 23 punkterna ytter-

ligare hemställt om torrlägningsarbetets anordning och genomförande såsom grundval för den blifvande koloniseringen.

Talet om »de områden komitéen tänkt sig böra i främsta rummet användas» för kolonisering ger visserligen anledning förmoda, att komiterade haft sin blick fästad på vissa för dem sjelfva kända platser i det nordligaste Norrland; men då i betänkandet intet förmåles om områdenas läge, vidd eller beskaffenhet och ej heller i ringaste mån antydes, att deras utdikning och odling skulle vara företrädesvis ekonomiskt lönande, lär det icke kunna antagas, att någon särskild utredning försiggått, på grund af hvilken just dessa torrlägningsföretag kunna förordas framför odlingen af fast mark. Snarare gifver betänkandets innehåll tillkänna, att ifrågavarande yrkanden framgått ur någon ny föreställning om statens förpliktelse att torrlägga jord, hvilken föreställning är komiterades egen tillhörighet och icke förekommer i Riksdagens skrifvelse.

I den afdelning af betänkandet, som icke är föremål för Kollegii behandling, är nämligen föreslaget, att staten, dels i sin egenskap af domänegare dels genom särskilda aftal med enskilde, måtte föranleda och sjelf bekosta torrlägningsföretag inom provinserna söder om Vesterbotten. Yrkandet stödjdes alldeles icke på någon utredning, som visar vare sig att det i dessa provinser för enskilde saknas tillfällen till odling å fast mark eller att svenska staten saknar tillfällen att genom styckning af redan odlad domänjord tillräckligt uppfylla Riksdagens önskningsar. Icke heller är det ens föregifvet, att utdikningsarbetet i Sverige för närvarande kan anses fortgå alltför långsamt i förhållande till landets kapital och arbetskraft eller att de af staten för ändamålet anvisade lånemedel icke förslå för behovet af sankta markers torrläggning *).

Tvärtom, komitéen erkänner (sid. 34), att »utdikning, torrläggning och odling af sankmarker för närvarande inom landet pågå i ganska stor utsträckning». »Men», heter det vidare, »mycket vidsträckta och för odling tjenliga dylika marker ligga ännu obegagnade»; och detta, lika ostridiga som föga bevisande, faktum är i komiténs ögon ensamt

*) Enligt Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsens berättelse för år 1892 Tab. 3 hafva under de 8 åren 1885—92 till utdikningar från odlingslänefonden anvisats tillsammans 5,644,000 kronor eller omkring 700,000 kronor om året; då under den dubbelt så långa tidrymden 1869—84 anvisades ur allmänna och odlingsfonden allenast 1,450,000 kronor eller 90,000 kronor om året, hvartill komma särskildt anvisade 2,134,000 kronor mest för Hjelmarens sänkning.

tillräckligt att påkalla en helt ny metod för statens ingripande i denna odlingsverksamhet. När det ofta nog inträffar, att enskilde icke kunna med sin fördel förenligt att sätta i gång utdikningsföretag, som möjligen kunna utföras, skulle staten, mena komiterade, kunna till fördel för sig och för enskilde taga utdikningen om hand, bestrida dess kostnader, betinga sig viss andel af vinstjorden och derefter upplåta denna jord åt obemedlade mot ersättning för torrläggningens kostnaden.

Denna tanke har nu komitén i fråga om Norr- och Vesterbottens län ytterligare fullföljt till ännu vidsträcktare påståenden. När det i dessa trakter möter ännu större svårighet att bringa stora odlingsföretag till stånd utan statens kraftiga medverkan, »alltså böra af staten» säger komitén, »bekostas och utföras erforderligt torrläggningsarbete och andra viktiga åtgärder för jordens bringande i sådant skick, att den kan odlas». Hvad som i det sydliga Sverige endast skulle vara ett antagligt medel för vinnande af jordområden till försäljning åt obemedlade får sålunda i det norra Sverige karaktären af en statens skyldighet gentemot landet eller mot dess befolkning. Och under det att i det sydligare Sverige staten för sin kostnad och risk på torrläggningsarbetena skulle söka vinna ersättning genom vinstjordens försäljning, skulle deremot i det nordliga Sverige den genom torrläggningen vunna, i odlingsbart skick försatta jorden utan betalning upplåtas åt odlare, och således torrläggningens kostnaden uteslutande drabba statsverket; ja, icke nog dermed: åt dem som ville öfvertaga den vunna jorden skulle staten dessutom lemna icke blott nödig skogsmark för framtida mulbete och husbehof samt utsyning för en gång till byggnadsvirke, utan äfven ett kontant byggnads- och odlingsbidrag till belopp af 300—500 kr. för hvarje odlingslägenhet.

Hvad komiterade således yrkat saknar ej blott stödet af vederbörlig utredning om åtgärdernas behöflighet; det är äfven efter min uppfattning till sin grund felaktigt och i sina följder skadligt.

Vare det långt ifrån mig att underkänna vigten af det »krig mot kärr och ödemarker», som redan för hundrafemtio år sedan kallades för »Sveriges bästa politik», eller att bestrida statens rätt och plikt att understödja odlaren i hans kamp med en mäktig natur. Men jag kan icke förbise, att sankta markers torrläggning, den första akten af deras odling, är ett företag af ekonomisk art, hvars ändamålsenlighet mätes efter vinsten eller den vunna markens odlingsbarhet och afkastningsförmåga. Äfven åkrar och ängar kunna köpas för dyrt, om nämligen deras afkastning icke, omedelbart eller medelbart, motsvarar derå nedlagd kostnad. Men för upptäckandet af ekonomiska företags

ändamålsenlighet gifves det, så vidt jag vet, ingen säkrare slagruta, mot ekonomiska missgrepp gifves det intet säkrare skydd än enskildes drift och intresse, reglerade af eget ansvar; och hvarhelst staten vill i sådana företag främjande ingripa, bör han därför, så vidt möjligt, bevara detta intresse och detta ansvar oförminskade. Så har skett, när staten lemnat anslag till frostländiga traktens utdikning, under vilkor att enskilde dertill bidragit med större eller mindre uppoffring af kapital och arbetskrafter. Så sker ock, när staten med lån på billiga återbetalningsvilkor understödjer den enskildes företag att torrlägga sin jord. I den enskildes omdöme huruvida företaget lönar möda och risk, i hans ansvar för lånets återbetalning bevaras då ett mått för företagets ekonomiska värde och en gräns för statens uppoffringar.

Helt annat förhållande inträder om, såsom komitén fordrar, torrlägningsföretagen öfvertagas till utförande, genom entreprenörer, af staten sjelf, om bedömandet af deras framgång och ändamålsenlighet öfverlemnas åt embetsmäns vishet allena eller åt enskildes drift och intresse allena, utan det återhåll hos någondera, som det egna ansvaret gifver, men med öppet kreditiv på statens kassa och ansvar. Det ekonomiska betraktelsesättet af dylika företag skulle under sådana vilkor mycket snart aflösas af ett annat, som väl föregåfve sig vara af högre ordning, men som i verkligheten blott ledde dertill, att enskilde tillskansade sig mer eller mindre obehöriga fördelar på statens bekostnad och att statens hushållning förderfvades utan att dock den enskildes hushållning i motsvarande grad förbättrades. Vådan deraf vore i förevarande fall så mycket större, som torrlägningsföretag å Norrlands myrtrakter äro mycket vidtomfattande och, såsom komitén sjelf erkänner, med betydande kostnader förenade, och som fördelar af sådan art, skänkta åt en trakt och åt ett mindretal enskilda, mycket snart skulle framkalla mångfaldigt större anspråk från andra trakter och andra enskilda, hvilka i rättvisans namn skulle kräva samma förmåner. Det har redan af vissa uttalanden tillräckligt framgått, att de lockande förespeglingarne nog skola möta obetingadt godkännande af dem, hvilka fördelarne skulle tillfalla, men deremot missnöje med de utlofvade anslagens otillräcklighet och afund hos dem, som tro sig vara otillräckligt tillgodosedda.

Sjelfva den metod för koloniseringsplanen, som grundar densamma å torrlägningsföretag, utförda af staten, synes mig därför förkastlig. Men härtill kommer, att äfven om metoden vore i sig riktig, är det förslag till dess genomförande, som af komiterade nu framstälts,

i saknad af alla förutsättningar för en sakenlig pröfning och dermed för ett slutligt, å giltiga skäl grundadt bifall.

Så mycket har komitén sjelf (sid. 53) erkänt om den ifrågasatta, hittills oförsökta koloniseringsmetoden, att den möjligen kan »framdeles befinnas icke i allo åstadkomma det dermed åsyftade gagnet». Komitén tillråder derfor »en viss försigtighet» och anser, att de förordade företagen »åtminstone till en början icke måtte ega rum i allt för stor utsträckning, utan inskränkas till några för ändamålet särskildt lämpliga trakter». Komitén, som sålunda visat sig medveten om planens vanskligheter, har dock icke försökt att något närmare angifva, hvarest, huru och under hvilka förutsättningar ett eller flera experiment i nu antydda riktning skulle kunna med åtminstone någon utsigt till framgång sättas i verket; men har i dess ställe — med undvikande af hvarje närmare detalj — som slutföljd af sina vidtgående anspråk å statens odlingspligt inskränkt sig till en hemställan, att Eders Kongl. Maj:t måtte af Riksdagen begära ett torrlägnings- och odlingsanslag för Norr- och Vesterbottens län, som åtminstone till en början måtte begränsas till 100,000 kronor om året.

Det som vid ett sålunda formuleradt yrkande först faller i ögonen är, att den godtyckligt valda siffran, 100,000 kronor, är synnerligen obetydlig såväl i jemförelse med den storartade framtidsbilden af statens odlings- och koloniseringsverksamhet i dessa trakter som med hänsyn till naturen af de företag, hvilka der skola sättas i verket, och med de villkor komitén vill bereda dessa nybyggare. Med 100,000 kronor kommer man, enligt den af komitén antydda plan, icke långt. Med 100,000 kronor betalar man t. ex. byggnads- och odlingshjälp blott för 200—333 lägenheter; men då till enhvar af dem skulle torrläggas 15 hektar inegor eller tillsammans 3,000 å 5,000 hektar, och beräknade utdikningskostnaden för 1 hektar jord i Norrland enligt senaste uppgifter i Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsens årsberättelse för 1892 (sid. 5) stiger till omkring 60 kronor, så uppgår allenast torrlägningskostnaden för samma område till 180—300,000 kronor. Härvid får dock ihågkommas, att, enligt hvad komiterade sjelfva framhållit, det här är fråga om utdikningsföretag å vidt utsträckta myrmarker, och att upptagandet af hufvudaflopp och kanaler, tillräckliga för att torrlägga sådana, vanligen sammanhängande system af kärr och sjöar, lätteligen kan inleda statsverket i utgifter, som mångfaldigt öfverstiga den måttliga siffran 100,000 kronor, men som, då företagen en gång blifvit satta i verket, ej kunna undvikas. Det är nämligen med ofullbordade torrlägningsföretag som med ofullbordade befästringsarbeten, att deri

nedlagda penningar äro alldeles bortkastade, och att det som en gång påbörjats därför måste göras färdigt, äfven om kostnaden skulle långt öfverstiga de första måttliga utlägggen. Det är därför man vanligen vid dylika statsutgifters pröfning plägar strängt hålla på just sådan företagens specificering till läge, art och omfattning, som komitén här ansett öfverflödig.

Härtill kommer vidare, att, såsom af komiterades motivering och af de sakkunniga myndigheternas utlåtande noggsamt framgår, det i sjelfva verket alls icke är fråga om Norrlands kolonisering med jordbrukare, som skulle hafva sin sjelfständiga och fullständiga bergning af åker och äng. Talet om åkerbrukets och boskapsskötselns stora framtid å Norrbottens bördiga jord, om de rika odlingstillfällena och den talrika befolkning, som deraf skall vinna sin utkomst, slutar dock med komiterades erkännande, att det endast är »en knapp och otillräcklig bergning, som der kan, i en karg natur, hemtas af jordbruk och boskapsskötsel», och att »den derutöfver behöfliga inkomst måste hemtas af tillfällena till arbetsförtjenst vid malmbrytning och förädlingsindustri, flottningsarbeten, strömmrensning eller skogsafverkning». De områden af 15 hektar, som komitén föreslagit för hvarje lägenhet, äro också, efter hvad länsstyrelsen vitsordar, »alltför ringa för att derå kunna föda så många kreatur, som erfordras för en familjs nödtorftiga uppehälle»; — »ja, dertill försloge i Norrbotten» — menar Domänstyrelsen — »ej ens dubbelt så stor areal». Men samma styrelse framhåller tillika, att »15 hektar äro dock allt, som kan vidmakthållas af en kolonist, hvilken för sin bergning måste anlita arbetsförtjenst i orten». Dermed är också å alla sidor fullkomligt riktigt angifvet, att hvad här egentligen är ifrågasatt, det är anskaffandet af boplatser och nödigt kofoder med vedbrand åt en stam af arbetare i industriens tjänst.

Framgången af det föreslagna koloniseringsexperimentet skulle således komma att bero ej blott af torrläggningens ändamålsenlighet, utan äfven af lifskraften hos de industriella företag, å hvilka de i kolonierna bosatta arbetarnes existens framgent komme att väsentligen byggas. Om experimenten misslyckades, komme de ej blott att kosta förlusten af det i torrläggningen nedlagda kapital, utan äfven att medföra ett ansvar för de bofastade arbetareskarornas försörjning, hvilket helt visst blefve lagdt å staten, som lockat dem dit upp och gjort dem der »hemvana».

Men vid sådant förhållande och då komitén icke gifvit tillräcklig upplysning om de ifrågasatta koloniernas omfattning och läge eller om beskaffenheten af de industriella företag, vid hvilka arbetare-

skarorna skulle fästas, lär man om dess förslag tillsvidare icke kunna afgifva annat omdöme, än att det är synnerligen vidtutseende och förenadt med synnerliga vanskligheter, hvilka förefalla ännu vanskligare, därför att förslaget lemnar rum för oändligt många oberäknliga möjligheter.

Men om det i ärendets nuvarande skick är omöjligt att beräkna, hvad experimenten kunna komma att kosta statsverket eller i hvilket ansvar de kunna inleda detsamma, borde det deremot icke vara svårt att förutse, huru de af komitén föreslagna vilkor och bestämmelser för anslagets användning skola komma att inverka å de nya koloniernas öde och å sjelfva naturen af det anslag, som är i fråga att beviljas.

Referenten, i hvars sakrika detaljanmärkningar vid förslaget jag i öfrigt instämmer, har redan framhållit, att om man vill förekomma den koncentring af skogs- och jordegendomar i de stora bolagens hand, som pågår i synnerhet i det nordliga Sverige, gifves knappt någon annan verksam utväg dertill, än att eganderätten till skog och jord förbehålles det allmänna och att blott dispositionsrätten på vissa vilkor lemnas åt enskilda innehafvare. Komitén, som strängt håller på, att de ifrågavarande lägenheterna må upplåtas under full eganderätt, sedan alla byggnads- och odlingsskyldigheter blifvit fullgjorda, har å sin sida framhållit, att de stora skogsanslagen varit väsentliga orsaken till de skatteomförda nybyggenas öfverflyttande å sågverksbolagen, och förmenar, att då skogsanslagen till de nya lägenheterna inskränkas till 35 hektar, skall det icke gifvas anledning för andra än arbetare att eftersträfva deras besittning. Men komitén synes mig dervid icke tillräckligt akta på de särskilda omständigheter, som äro förenade med dess kolonisationsplan. Dess tankegång vore måhända riktig, om det gälde små torplägenheter, spridda här och der i ödemarkerna; ehuru äfven i sådant fall egarne af större kringliggande skogsvidder kunde ega stort intresse af att förvärfva sig egande- och dispositionsrätt till dessa lägenheter, för att sålunda lättare skydda sig mot åbornas åverkan. Men nu gäller det upprättande af arbetarekolonier, bofästandet af större arbetareskaror, »sammanförda inom jemförelsevis begränsadt område» i omedelbar närhet af de industriella anläggningar, vid hvilka dessa arbetare skola hafva sin utkomst; och vid sådant förhållande får egande- och dispositionsrätten till dessa boplatser en alldeles särskild och ännu viktigare betydelse för de industriella företagens egare och ledare, hvilka i Norrland vanligen äro stora, mer eller mindre kapitalstarka bolag.

Tänker man sig, såsom komiterade, ett af de föreslagna torr-

läggningsföretagen utfördt i närheten af en jernväg, invid ett större gruffält eller sågverk, och den genom utdikningen vunna marken utstyckad i smärre lotter, afsedda att upplåtas under eganderätt, så är det uppenbart, att ingenting kan vara för grufbolaget eller sågverksbolaget angelägnare än att vinna egande- och dispositionsrätt öfver dessa för arbetare afsedda boplatser. De gamla nybyggenas förvärfvande var för dem nästan af mindre vigt, ty dessas skogsområden kunde bolagen åtkomma genom långvariga afverkningskontrakt, och deras boplatser och jordbruk hade för bolagen jemförelsevis ringa intresse. Men här gäller det just boplatserna. Genom att ega dem får bolaget icke blott något godt att bjuda sina arbetare, utan det vinner äfven å sina arbetare ett sådant band, som verksamt förekommer eller hämmar de strejker, hvilka bolagen frukta. Utan att ega och disponera boplatserna får bolaget fästad i sin omedelbara närhet en arbetarskara, som är af detsamma jämförelsevis oberoende och som vid frågor om arbetsaftalet derigenom har betydligt lättare att diktera sina villkor. Det är således en naturlig följd af sjelfbevaringsdriften, att bolaget söker förvärfva sig dessa boplatser, och medlen dertill äro lika enkla som ofelbara och i Norrland längesedan pröfvade. Äfven om arbetaren vill behålla sin egen boplatz, kan han icke bättre än nybyggaren, ja, ännu mindre än denne, upprätthålla sin sjelfständiga existens; han varder inom kort nödgad att till bolaget afstå eganderätten och att mottaga boplatzen såsom innehafvare eller arrendator. Men antagligen kommer processen att genast från början afvecklas på ett mycket enklare sätt. Det ligger nämligen i förhållandenas natur, att den odling och det bebyggande af lägenheterna, som äro villkor för skatteomföringen, mycket lättare utföras på en gång och för gemensam räkning, än om de skulle ankomma på hvarje enskild nybyggares isolerade arbete. Det är både med bolagets och med nybyggarnes fördel mest förenligt, att sedan några hundra ansökningar i de senares namn inlemnats, bolaget öfvertager odlingen och byggnadernas uppförande, med rätt att uppbära odlingsbidragen och låta omföra lägenheterna till skatte, under förbehåll, att lägenheterna varda bolagets egendom och arbetarne deras innehafvare på de för parterna lämpligaste villkor.

Sedan på sådant sätt torrläggings-, odlings- och koloniseringsoperationen efter komiténs system bragts till fulländning, sedan t. ex. för ett tusental odlingslägenheter af statsverket utbetalts 3—500,000 kronor i odlings- och byggnadshjelp och troligen dubbelt så mycket i torrläggingskostnad, så skulle det uppenbara sig, att man från den af Riksdagen angifna utgångspunkten: sträfvan att bilda en talrik »be-

folkning af smärre sjelfständiga jordbrukare», eller en »stam af fria, bofasta arbetare», kommit till ett helt annat resultat, till bildandet af arbetarekolonier, hvilkas hela existens berodde af enskilda bolag, egarne af deras boplatser. Det skulle tillika uppenbara sig, att det af staten för myrutdikning och odling använda anslag egentligen utgjort ett understöd åt de enskilda bolagen, ett bidrag till uppförande af deras arbetarebostäder — något, som Riksdagen visserligen icke vid sin skrifvelses affattande haft för afsigt att förorda.

Den industriella verksamhet, hvarå Norrlands framtida utveckling väsentligen beror, kan helt visst ej bedrifvas utan förmedling af kapitalstarka bolag, som ikläda sig den med grufdrift och sågverksrörelse förenade betydliga risk; och staten bör därför icke hindra, utan tvärtom, så vidt möjligt, främja sådana bolags bestånd och utveckling. Genom anläggning och trafikerande af stora jernvägssträckor, utan afseende å dessas förmåga att betala anläggningskostnaden, har staten redan offrat mycket för att framkalla industriella företag i dessa trakter. Skulle de industriella anläggningarnas betydenhet och gagnelighet anses påkalla upplåtande, utan afgift, åt bolagen eller deras arbetare af sådana mer eller mindre odlingsbara marker, som staten icke kan använda, vore derom måhända föga att säga. Men då det ifrågasättes att betunga statsverket med betydande kostnader för torrläggning, odling och bebyggande af de boplatser, som för bolagens arbetare skola disponeras, torde det icke böra förbises, att om sådana förmåner efter förhållandenas natur och till följd af de föreslagna upplåtelsevilkoren komma de industriella anläggningarnas egare och ledare varaktigt tillgodo, kunna från statsverkets sida med fog uppställas vilkor och förbehåll, som hafva afseende å sådana förmånstagares ställning såväl till det allmänna som till desse deras arbetare.

Å komiterades förslag är sålunda i detta, såsom i andra hänseenden, tillämpligt hvad Riksdagen yttrat uti ifrågavarande skrifvelse af den 14 Maj 1891: »Sådana åtgärder, om de skola erhålla önskvärd planmessighet och blifva rätt ändamålsenliga, måste förutsätta en synnerligen noggrann och omfattande utredning af alla de efter lokala förhållanden vexlande omständigheter, som kunna inverka på frågans bedömande». Det var en »utredning af så omfattande och mångsidig art», som Riksdagen af Kongl. Maj:t begärde, och saknaden af en sådan utredning är så mycket kännbarare, som komiténs förslag äro långt mera vidtutseende och vanskliga än Riksdagens önskningar.

Den skyndsamhet i arbetet, hvilken flere myndigheter och komitéén sjelf (sid. 44) angifvit som grund för utredningens bristfällighet,

synes finna sin förklaring i särskilda omständigheter, som ansetts påkalla ett raskt beslut af statsmakterna. »De arbetareskaror», säger komitéén, »som i följd af jernvägsanläggningarna från det sydliga Sverige dragits upp till dessa trakter och der genom åratals vistelse blifvit hemvana, torde det vara statens skyldighet att om möjligt söka bereda tillfälle att kunna qvarstanna i sina nya hemvist och der på ärligt sätt förtjena sin utkomst». Det skulle då vara denna statens förmenta skyldighet att efter norrländska jernvägens snart förestående fullbordan bereda arbetarne ny sysselsättning eller nödvändigheten att qvarhålla dessa arbetare i Norrbotten, som vållat, att Riksdagens begäran om en utredning besvarats med begäran om ett anslag utan utredning. Men det kan väl sättas i fråga, huruvida staten eger någon sådan skyldighet eller huruvida sådana utomordentliga åtgärder må anses nödvändiga i en tid, då arbetare från Småland kunna färdas till Norrbotten på tre till fyra dygn och för en kostnad af 25 kronor, och lika fort och billigt tillbaka igen.»

Som ofvan.

In fidem

J. L. Hedén.